

DOI: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.27

PETROM.GAVRYLYSHYN

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

BOHDAN HAWRYLISHYN'S CONTACTS WITH THE SOVIET UNION

Abstract. *The purpose of the study is to investigate that part of Bohdan Gavrylyshyn's life, which is connected with his contacts with the USSR. His trips to the Soviet Union are discussed in detail with interesting facts and events.*

The main milestones of his biography are briefly presented. His contacts in Geneva, a well-known center of international life, with Ukrainians who worked as representatives of the Soviet Union, in particular with Oleg Belarus, who worked at the UN Commission on Economic Affairs of Europe, are considered.

His cooperation with the USSR as the director of the Management Training Center in Geneva is analyzed. The factors influencing his vision of the need for contacts with the Soviet Union are described. Bohdan Gavrylyshyn's contacts with Jermen Gvishiani, who worked in the State Committee of the Council of Ministers of the USSR on Science and Technology, are described. The arrival of interns from the USSR to study at the National Academy of Sciences is shown. His forecast of various options for the future of the USSR and the possibility of its reform were considered.

His first three visits to the Soviet Union are analyzed, in particular his stay in Moscow, Kyiv, Lviv and his native village. The meetings of Bohdan Gavrylyshyn with famous figures of science and technology of the USSR have been revealed. His friendly contacts in Ukraine, the institutions founded by him (the International Institute of Management in Kyiv, the International Renaissance Foundation, the International Center for Prospective Studies), their influence and significance for Ukrainian society are shown. The creation of the Advisory Council under the Verkhovna Rada of Ukraine is described.

His vision of the ineffectiveness of the Soviet Union, which he proved based on his experience in the USSR, is highlighted. The lack of motivation of some trainees who arrived in Geneva from the Soviet Union was noted.

Bohdan Havrylyshyn is one of the extraordinary figures of the Ukrainian diaspora. It was found that by the will of fate and personal interest, he mostly established working contacts with the State Committee for Science and Technology of the USSR. Thanks to this, he visited the Soviet Union several times, even meeting his relatives in his native village. The experience gained helped him to form clearer ideas about the Land of the Soviets, becoming even more convinced of its inefficiency and future disintegration.

During the visit in 1988, he began to establish deeper contacts in Ukraine, firmly intending to devote his further life to its development. As a result, Bohdan Havrylyshyn gradually gained authority in his homeland, became an adviser to Leonid Kravchuk, created a number of institutions that contributed to the development of democracy and civil society in Ukraine.

He managed to integrate incredibly well into Ukrainian society, becoming a bridge between Ukraine and the Western world. Interestingly, during his lifetime he saw with his own eyes the disintegration of the Union of Soviet Socialist Republics, predicted by him back in 1979.

Keywords: *Bohdan Hawrylyshyn; diaspora; Switzerland; USSR; Management training center; International Institute of Management in Kyiv, Geneva.*

Citation. Gavrylyshyn P.M. Bohdan Hawrylyshyn's contacts with the Soviet Union. *Sumskyi istoryko-arkhivnyy zhurnal* [Sumy historical and archival journal]. №XL. 2023. Pp. 27-35. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.27

ГАВРИЛИШИН П.М.

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника (Україна)

КОНТАКТИ БОГДАНА ГАВРИЛИШИНА З РАДЯНСЬКИМ СОЮЗОМ

Анотація. Метою дослідження є дослідити ту частину життя Богдана Гаврилишина, яка пов'язана з його контактами з СРСР. Детально розглянуто його поїздки в Радянський Союз з наведенням цікавих фактів та подій.

Подано коротко основні віхи його біографії. Розглянуто його контакти в Женеві, відомому центрі міжнародного життя, з українцями, що працювали як представники Радянського Союзу, зокрема з Олегом Білорусом, що працював в Комісії ООН з економічних питань Європи.

Проаналізовано його співпрацю з СРСР як директора Центру навчання менеджменту в Женеві. Описано фактори, що впливали на його бачення потреби контактів з Радянським Союзом. Описано контакти Богдана Гаврилишина з Джерменом Гвішіані, що працював в Державному комітеті Ради міністрів СРСР з питань науки і техніки. Показано приїзд стажерів з СРСР на навчання в ЦНМ. Розглянуто його прогноз різних варіантів майбутнього СРСР та можливості його реформування.

Проаналізовано його перші три візити в Радянський Союз, зокрема його перебування в Москві, Києві, Львові та рідному селі. Розкрито зустрічі Богдана Гаврилишина з відомими діячами науки і техніки СРСР. Показано його дружні контакти в Україні, засновані ним інституції (Міжнародний інститут менеджменту в Києві, Міжнародний фонд "Відродження", Міжнародний центр перспективних досліджень), їх вплив і значення для українського суспільства. Описано створення Консультативної ради при Верховній Раді України.

Висвітлено його бачення неефективності Радянського Союзу, що він доводив, базуючись на своєму досвіді перебування в СРСР. Відзначено невмотивованість частини стажерів, які прибували в Женеву з Радянського Союзу.

Ключові слова: Богдан Гаврилишин; діаспора; Швейцарія; СРСР; Центр навчання менеджменту; Міжнародний інститут менеджменту в Києві, Женева.

Цитування. Гаврилишин П.М. Контакти Богдана Гаврилишина з Радянським Союзом / Сумський історико-архівний журнал. №XL. 2023. С.27-35. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.27

Не так багато представників української еміграції та діаспори мали можливість відвідати СРСР. Серед цього нечисленного грона людей, які не були комуністами і їм це вдалося був і Богдан Гаврилишин (1926-2016) – український, канадський, швейцарський економіст, громадський діяч, меценат, член Римського клубу, іноземний член НАН України, президент Фонду Богдана Гаврилишина, громадянин Канади, почесний консул України в Швейцарії (Віднянський, 2014). Цікавість цього його досвіду посилюється і тим, що він залишив спогади, де описав ці свої нетипові подорожі в СРСР, а тому залишив матеріал і для майбутніх дослідників цих явищ.

Здобутки Богдана Дмитровича вивчалися такими науковцями як Михайло Голянич (Голянич, 2017), Олексій Геращенко (Геращенко, 2019), його біографію досліджували Тетяна Гаврилишин і Володимир Гаврилишин (Гаврилишин, Гаврилишин, 2004), Віржині Пуаеттон (Пуаеттон, 2019).

Метою статті є дослідити ту сторону життя Богдана Гаврилишина, яка відображена його контактами із СРСР. Для цього ставимо собі за завдання проаналізувати написані про нього тексти, віднайти усі його спогади та інтерв'ю, де відображено даний аспект його життя.

Появившись на світ у с. Коропець (зараз смт Коропець Чортківського р-ну) на

Тернопільщині, що тоді знаходилося в складі Польщі, він зробив надзвичайно цікаву і нетипову кар'єру на Заході, що вирізняє його біографію з поміж тисяч інших українських емігрантів. В 1944 р. як остарбайтер потрапив на роботу в Третій Рейх.

З Німеччини у 1947 р. він переїжджає до Канади. Розпочавши працювати лісорубом, зрештою поступає в Торонтський університет, де у 1954 р. здобуває ступінь магістра зі спеціальності “інженер-механік”. У 1954–1960 рр. обіймав різні посади з дослідництва, інженерної справи, менеджменту. У 1957 р. Богдана Гаврилишина, завдяки його цілеспрямованим старанням (серед 44 кандидатів, які подали заявки із “Алкан-Канади”, для поїздки в Женеvu було обрано трьох), направляють від міжнародної корпорації ALKAN на річне навчання до женеvської школи менеджменту, яка тоді називалась Центром навчання менеджменту (ЦНМ, пізніше – Міжнародний інститут менеджменту, МІМ–Женева) (Гаврилишин, 2011: 82). Тут він написав наукову роботу “Порівняння промислового розвитку США та СРСР”, що вплинуло, дозволимо собі припустити, на подальше його зацікавлення Радянським Союзом. Загалом українець зробив надзвичайно позитивне враження на директора центру доктора Генні. Завдяки цьому, у 1960 р. він його запрошує працювати до Женеви в ЦНМ, і з того часу Богдан Гаврилишин із сім'єю мешкав у Швейцарії. На прохання батька пише дисертацію, яку захищає 1976 р., здобувши ступінь Ph.D. з економіки у Женеvському Університеті. Близько тридцять років свого життя Б. Гаврилишин присвятив Міжнародному інституті менеджменту МІМ-Женева. Обіймав посади директора з навчання (1960–1968 рр.), директора Інституту (1968–1986 рр.), почесного науковця (1986–1989 рр.).

У 1979 р. науковець здійснює доповідь Римському клубові під назвою “Дороговкази в майбутнє: До ефективних суспільств”, на основі якої наступного року друкується книга англійською мовою. Показуючи у цій своїй праці ряд показників ефективності суспільств, аналізуючи різні можливі шляхи до кращого майбутнього, окремо виділяє прогностичний аспект, що допомагає визначити ймовірність здійснення запрограмованих змін, а в разі неможливості їхньої реалізації – передбачити найвірогідніші й найсприятливіші зміни (Голянич, 2017: 472–473). На основі нової методології аналізу різних суспільств та зіставлення позитивних і негативних тенденцій він передбачив “повний розпад Радянського Союзу як політичної реальності”, що “частково було ініційовано декларацією про незалежність України” (Гаврилишин, 2009: 118, 132, 214).

В період Холодної війни Женева була одним з небагатьох місць, де можна було зустріти людей з радянської України. Це пояснювалося розміщенням у цьому місті відділення ООН, і Україна як член-засновник Об'єднаних Націй була тут теж представлена. Першим з радянських українців, з ким вчений зустрівся, був Олег Білорус, що працював у Женеvі в Комісії ООН з економічних питань Європи. Тема освіти з менеджменту була досить цікавою для Олега Білоруса: “Під час першої зустрічі він сказав: “Ми можемо зустрічатись, але тільки тричі на рік. Така кількість зустрічей може бути виправдана моїм професійним зацікавленням. В іншому випадку виникнуть підозри”. Цим він дав зрозуміти, що має звітувати про наші зустрічі” (Гаврилишин, 2011: 125).

ЦНМ відвідували кілька делегацій з Радянського Союзу. Досвід роботи цієї установи та провідні напрями досліджень цікавили профільні радянські установи. Під час одного з візитів заклад відвідав український академік Стефан Ямпольський, якого Богдан Гаврилишин навіть запросив до себе додому на вечерю (Гаврилишин, 2011: 127).

Втім, контакти з СРСР здійснювалися не тільки з людьми з Української РСР. Це ставалося не з особистої ініціативи Богдана Гаврилишина, він, в свою чергу, тільки відповідав на ініціативу інших. В СРСР діяльністю ЦНМ цікавився “Державний комітет з питань науки і техніки”. Комітет напряму звітував Раді міністрів, а не окремому міністру чи голові Ради міністрів. Організація мала формального голову. Заступником голови і

особою, яка відповідала за стосунки з зовнішнім світом, був Джермен Гвішиані, за походженням грузин, зять голови Ради міністрів Косигіна. Водночас він був директором Інституту аналізу систем. Гвішиані захистив докторську дисертацію з менеджменту і багато знав про цю ділянку. Він зв'язався з Богданом Гаврилишином на початку 1969 р. виступивши із пропозицією укласти бартерну угоду між Державним комітетом з науки й техніки і Центром навчання менеджменту. Згідно з пропонованим договором Держкомітет присилатиме по кілька осіб на різні програми у ЦНМ, а Центр у свою чергу відправлятиме учасників програм МВА на стажування до Радянського Союзу. «Не мало бути між нами жодних грошових трансакцій, ми могли б рахувати людинодні, проведені стажувальниками з СРСР у ЦНМ, а наші студенти проводили б таку саму кількість людиноднів у СРСР. Така бартерна угода була важливою для Радянського Союзу, бо вони не мали доступу до закордонної валюти. Нас вона також влаштувала. Я погодився на угоду, думаючи, що нашим слухачам на різних програмах буде цікаво мати поруч слухачів з Радянського Союзу, так само як цікаво буде тим, хто стажуватиметься в СРСР і зможе пізнати реальну ситуацію в тій країні. Учасникам з Радянського Союзу, звичайно, буде цікаво дізнатися про досвід західного світу» (Гаврилишин, 2011: 129–130). Згідно підписаних домовленостей, Держкомітет прислав в ЦНМ професорів, серед яких були навіть кілька деканів факультетів з різних вузів, а також чиновників високого рангу, переважно з Міністерства закордонної торгівлі та імпортно-експортних організацій (Гаврилишин, 2011: 130).

Комітет надсилав до Женеви список імен та резюме кандидатів, їх переглядали і якщо кандидати підходили за освітою, професійним досвідом, відповідності напрямові обраної ними програми, ЦНМ їх погоджував. Якщо давали несхвальні коментарі про якогось претендента, то Комітет заміняв їх іншими. Слухачі з СРСР поводити себе в ряді моментів по дивному для представників Заходу. Так, в день прильоту першої групи, незважаючи на те, що радянських учасників заздалегідь поінформували про готель, де вони зупиняться, коли і де розпочнуться програми, вони очікували, що хтось зустріне їх, привезе до готелю і вкаже, що робити та яка програма для них підготовлена, включаючи суботи й неділі. Також, вони не розуміли деякі елементарні речі з економіки, зокрема, як ціни утворюються попитом і пропозицією. Після повернення до своїх інституцій та робочих місць радянські випускники програм публікували статті, де описували досвід і уроки, які здобули під час навчання в ЦНМ. Як згадує вчений: «Статті завжди починалися цитатами з Маркса, Леніна, Брежньєва, потім йшов опис того, що вони «нібито вивчили» і завжди закінчувалися приблизно такою фразою: «Зважаючи на наш передовий радянський досвід, ми не дізналися нічого нового. Ми, однак, повинні й далі відправляти наших делегатів до ЦНМ для того, щоб показати учасникам програм з інших країн наші передові знання в багатьох сферах» (Гаврилишин, 2011: 130).

У 1971 р. Д. Гвішиані запросив Богдана Гаврилишина з сім'єю з'їздити СРСР в якості гостей уряду в якості подяки за успішне втілення угоди, підписаної два роки перед тим. Планувалося відвідати різні міста, взяти участь у культурних подіях, зустрітися з цікавими людьми. Втім, його дружина Леоніда мала сумнів, чи варто приймати це запрошення: «У Радянському Союзі усіх, кого вважали ворогом народу, могли ув'язнити чи навіть розстріляти. Я переконав її, що ми будемо у безпеці, незважаючи на те, що я український націоналіст, який давав лекції та писав про те, що Україна має бути незалежною державою, а не колонією радянської імперії. В кількох країнах Європи та Північної Америки у мене були знайомі, які займали дуже високі посади і здійняли б галас та спробували натиснути на Радянський Союз, якби щось зі мною сталось. Отже, ми поїхали з великою цікавістю та відчуттям безпеки» (Гаврилишин, 2011: 131).

Для підготовки поїздки Гвішиані направив у ЦНМ Ірину Лук'янову, яка працювала

у Держкомітеті й раніше брала участь у Міжнародному семінарі з інформаційних систем. Планувалось відвідати кілька інститутів у Москві, потім поїхати до “другої столиці” – Ленінграда, провести два-три дні у Києві й кілька днів у Львові. Вчений мав намір відвідати рідне село Коропець (Гаврилишин, 2011: 132).

У Києві відбулося ще кілька цікавих зустрічей. Зокрема з академіком Віктором Глушковим, директором Інституту кібернетики, що виробляла програмне забезпечення, переважно військового призначення і для космонавтики. У Львові вчений зустрівся із заступником голови обласної ради. Той повідомив, що нашу поїздку до Коропця організовано. Потім він продовжив: “Знаєте, у нас у Львові є кілька важливих заводів, серед них – великий завод з виробництва автобусів. Ми, однак, не знаємо, для кого виробляємо ті автобуси. Ми просто направляємо їх до Москви за державними цінами, а потім їх експортують до різних країн”. Чоловік вів далі: “Мені сказали, що у вас є чудові зв’язки у різних країнах. Якщо б ви могли влаштувати якісь контакти для нас, щоб ми могли продавати свої автобуси напряму до тих країн, а не через Москву. Це дуже б допомогло економіці нашої області». Я з жalem відповів, що навряд Москва коли-небудь дозволить їм продавати автобуси напряму. Наостанок попросив його дати телеграму моїй двоюрідній сестрі в Коропці, що ми приїдемо до них післязавтра” (Гаврилишин, 2011: 136–137).

У своїх спогадах автор нам залишив досить детальний опис цього візиту в рідний Коропець. Тут він відвідав родичів, могилу матері та мав зустріч із школярами (Гаврилишин, 2011: 143–145). Згодом, уже в часи незалежності, він неодноразово відвідував рідне село, допомагав фінансово громаді, створив стипендії для талановитих учнів, навіть залучив посла Швейцарії Жана Франсуа Краммера для фінансування обладнання комп’ютерного класу в ПТУ № 34 в Коропці (Гаврилишин, 2004: 213–214).

У 1972 р. Богдан Гаврилишин отримав дуже неочікуване запрошення. Фондація Форда домовилася з Академією наук Радянського Союзу організувати тижневий семінар у Києві на тему “Планування організаційної структури”. Дванадцять кращих американських експертів з менеджменту та планування організаційної структури були відібрані Фондацією Форда, а Академія наук Радянського Союзу відібрала дванадцять своїх академіків, зацікавлених даною темою. Вчений згадає у своїх мемуарах: “Першим виступав Глушков. Привітавши нас, він почав свою лекцію словами: “У Радянському Союзі ми приймаємо десять у п’ятнадцятому ступені управлінських рішень щороку”. Я одразу ж подумав про всі ці нулі. Цифра була астрономічна. Мене зацікавило, як вони відстежують всі ті рішення. Подумав: “Мабуть, він добрий теоретик, але не має практичного розуміння, що таке у менеджменті управлінські рішення” (Гаврилишин, 2011: 143–145).

У своїй книзі “Дороговкази майбутнє” Богдан Гаврилишин прогнозував, чи приймуть і втілять описані ним державні зміни, які він пропонував, і якщо ні – передбачив умови, в яких вони опиняться за десять чи п’ятнадцять років від часу написання книги. “Радянський Союз моїми порадами не скористався, на відміну від Китаю, який почав реформи у 1982 р. і завдяки цьому став за короткий час економічним гігантом. Михайло Горбачов не хотів розпаду Радянського Союзу. Він прагнув реформувати його для вирішення нагальних потреб: існувала економічна стагнація, країна не могла підтримувати гонку озброєнь із США. Також Горбачов хотів дати більшої політичної свободи. Отже, він почав політичну “перестройку”, вилучивши комуністичну партію з системи управління. В ті часи всі важливі рішення на всіх рівнях приймалися комуністичною партією, а формальні урядові організації їх виконували. Наприклад, 85% підприємств України управлялися напряму з Москви і контролювалися партією. Тому не дивно, що

коли партія – “червона нитка”, яка все утримувала разом, – була відсторонена від державних рішень, усе розпалося. Відстежуючи спроби Горбачова провести реформи, я залишався впевненим, що Радянський Союз розпадеться” (Гаврилишин, 2011: 147–148). З своєю книгою вчений дуже випереджав свій час та прогнози советологів. У той період всі експерти з питань Радянського Союзу сприйняли його прогноз зі скептицизмом: “Майбутнє швидко поставить все на свої місця. Навіть якщо визнання прийшло на 10 чи 20 років пізніше, я не жалкую ні про що. Для мене було важливо не зібрати плоди своєї праці миттєво, а зробити внесок до кращого розуміння суспільств і поділитися знаннями” (Пуасттон, 2019: 83).

У своїх мемуарах Богдан Гаврилишин розповідає про свою цікаву розмову з Євгеном Примаковим, якого він зустрів поблизу Відня у Міжнародному інституті аналізу систем, що був спільним американсько-радянським інститутом, започаткованим Гвішиані. В той час Примаков, знавець арабських мов, був головою розвідки, а через якийсь після розвалу Радянського Союзу став прем’єр-міністром Російської Федерації. “Я спитав його: “Невже ваша російська еліта не розуміє, що у теперішні часи бути такою імперією, як Радянський Союз, не вигідно? У далекому минулому розмір країни, її населення і особливо природні ресурси й плодючість землі визначали її багатство та виробничий потенціал. Зараз багатство країни визначають бажання працювати, ноу-хау, добра система економіки та управління. Погляньте на Японію чи Швейцарію. Для того, щоб і далі бути імперією, необхідно забагато політичної енергії, великі витрати на військовий сектор та безпеку”. Примаков відповів з посмішкою: “Ми інакше ставимося до цього”. За кілька років він з такою самою посмішкою привітав мене вже як прем’єр-міністр, коли я прийшов до його кабінету в Кремлі” (Гаврилишин, 2011: 148).

У вченого була нагода зустрітися з Михайлом Горбачовим на різних заходах. Вперше вони зустрілися, коли він усе ще номінально був при владі, у Вольфсбурзі, де тоді розташовувалася штаб-квартира компанії “Фольксваген”. Француз, виконавчий директор “Фольксвагена” був цікавою особистістю. Він створив спеціальну організацію для проведення конференцій найвищого рівня для ключових людей зі Сходу й Заходу. Конференція, в якій Богдан Гаврилишин взяв участь, була присвячена Радянському Союзу і відбувалася якраз під час його розпаду. Президент “Фольксвагена” запросив Горбачова, Шушкевича, голову парламенту Білоруської республіки та Кравчука, якого не так давно обрали президентом України. Кравчук не зміг прибути, тому Богдан Гаврилишин поїхав замість нього дати доповідь про Україну, її поточну ситуацію та можливе майбутнє. “Для аудиторії, яка складалася з більш ніж чотирьохсот запрошених, та для Горбачова було сюрпризом те, що я представляв Україну і говорив англійською, а не російською, як усі зазвичай чекали. Після трьох виступів і обговорень була вечеря. Я й Леоніда Петрівна сиділи за сусіднім столом з Горбачовим, його дружиною Раїсою та ще кількома іншими людьми. Я повернувся до Горбачова й привітався з ним українською, сказавши: “Доброго вечора!” Він з усмішкою відповів: “Ви знає те, я розумію українську і навіть можу трохи нею розмовляти, бо народився у Ставрополі на Кубані. В дитинстві я бавився зі своїми шкільними друзями і між собою ми розмовляли українською”. Потім він гордо додав: “Моя дружина Раїса – чистокровна українка. Її дідусь мав прізвище Титаренко і народився в Україні”. Реакція Раїси дуже відрізнялася від реакції Михайла Сергійовича. Коли я представив свою дружину подружжю Горбачових, Раїса Максимівна сказала, що не знає й слова українською, а потім вона просто уникала спілкування з нами” (Гаврилишин, 2011: 148–149).

Ще до виходу на пенсію у 1986 р., вчений вирішує присвятити себе Україні, адже він передбачав розпад СРСР. Богдан Гаврилишин міг використати для батьківщини свій великий досвід, напрацьовані зв’язки та бачення світових процесів. Богдан Гаврилишин

відвідував СРСР перші три рази у 1971, 1972 та 1988 роках. Про цей досвід вчений згадує наступне: “Під час перших двох подорожей до Києва я спостерігав, слухав, вивчав, зустрічався з людьми й налагоджував контакти. З третього візиту став більш активним. Мене запросили до інституту зі спеціальними програмами для вищих керівних кадрів уряду, включно з заступниками міністрів. Я прочитав лекцію викладацькому персоналу з 25 осіб на тему розроблення навчальних програм: визначення мети навчання, розроблення належного розкладу, добір методів викладання, що відповідає категоріям матеріалу, який вивчається, тобто знанням, налаштованістю і навичкам” (Гаврилишин, 2011: 212). Повернувшись до Женеви, Богдан Гаврилишин підготував пропозицію стосовно створення Міжнародного інституту менеджменту в Києві. Ідея полягала у створенні спільного підприємства МІМ–Женева та Інституту економіки Академії наук України. На пропозицію відкрити МІМ у Москві, Б. Гаврилишин наполіг, що тільки у Києві. Уже 2 січня 1990 р. почалася перша програма МВА і МІМ-Київ запрацював. Той факт, що все це вдалося реалізувати, став справжньою сенсацією. Навіть у газеті “Известия” тоді була опублікована стаття, в якій написали: “Якщо ви бажаєте навчитися чогось про управління бізнесом, вам необхідно їхати до Києва” (Гаврилишин, 2011: 212–214).

Вчений почав налагоджувати активні контакти з людьми з різних середовищ: Коли Володимир Івашко став першим секретарем ЦК КПУ, у Богдан Гаврилишина з’явилася ідея витягнути його за кордон. Тоді у Шотландії в Едінбурзі мала відбутись конференція з нагоди 200-річчя смерті Адама Сміта. Туди були запрошені голови багатьох держав та відомі економісти: “Мені запропонували зробити доповідь про ситуацію в Східній Європі і дали можливість запросити когось з України. Я вирішив запросити Івашка на конференцію з доповіддю про “Майно народів з соціалістичної точки зору”. Івашко був у той час у Москві, і я поїхав на зустріч з ним, щоб особисто зробити запрошення, але також пізнати цю людину. Івашко не міг зразу дати відповідь. Я спитав у нього прямо, чи він має про це проінформувати Горбачова, чи мусить дістати від нього дозвіл. Це засоромило Івашка. Я залишив йому письмове запрошення, але він на це запрошення не відповів” (Гаврилишин, Дзюба, 2011: 110–111).

Вчений відзначав непересічність катастрофи у Чорнобилі, що була важливою подією у сучасній історії України: “Вона була ілюстрацією того, що прийняття майже всіх рішень і управління всім, що стосувалося Української Радянської Соціалістичної Республіки, відбувалися у Москві, а не Києві. Це теж частина жажливої спадщини Радянського Союзу для України, що вплинула на психіку і здоров’я тисяч українців, залишила великий бюджетний тягар, що існуватиме ще десятиліттями. Однак ця подія була певним сигналом до переосмислення стану України і бажання його змінити, навіть серед багатьох партократів України” (Гаврилишин, 2007: 245).

В розмові з відомим дисидентом Іваном Дзюбою, що вийшла у 1995 р. окремою книгою він говорить про свою третю поїздку в СРСР наступне: “Коли почалися зміни після 1986 року, я почав про це більш інтенсивно думати, але вагався ще їхати в Україну, бо там ще змін не відчувалося. Нас умовило вперше їхати сюди Товариство “Україна”. Я вагався, бо це товариство мало не дуже добру репутацію, і була певна небезпека втратити і свою репутацію. Зрештою я прийняв запрошення в червні 1988 року” (Гаврилишин, Дзюба, 2011: 106).

У листопаді 1989 р. Римський клуб запросив Джорджа Сороса прочитати лекцію про нові фінансові інструменти та світовий фінансовий ринок на річній конференції в Ганновері у Німеччині, де Б. Гаврилишин з ним і познайомився. Це допомогло йому заітувати його відкрити свій благодійний фонд саме в Україні, а не десь у Росії. Першим головою наглядової ради Фонду і став сам Богдан Гаврилишин. Міжнародний фонд

“Відродження” (МФВ – Україна) було створено у Києві в 1990 р. із залученням представників різних українських організацій. Це були Юрій Щербак з організації “Зелений світ”, Павло Мовчан з “Просвіти”, Борис Олійник з “Фонду культури”. Вони стали співзасновниками й членами ради директорів МФВ. До наглядової ради також приєдналися: Іван Дзюба, Дмитро Павличко, Володимир Василенко, Валерій Мещеряков, Володимир Савельєв, Сергій Конев, Ігор Юхновський та Валентин Симоненко (Гаврилишин, 2011: 217–218). Міжнародний Фонд “Відродження” є однією з перших благодійних організацій, створених для сприяння розвитку відкритого та демократичного суспільства в Україні. Він є частиною міжнародної мережі фондів мережі фондів Сороса. Ця мережа складається з національних і регіональних фондів у більш ніж тридцяти країнах світу, переважно в Центральній і Східній Європі, а також на території колишнього Радянського Союзу. Як недержавна організація, перебуває під громадським контролем, МФВ визначає свою стратегію незалежно від державних структур та урядів іноземних держав-донорів. Пріоритети Фонду визначаються Правлінням та Програмними радами, до складу яких входять авторитетні громадські діячі українського суспільства, фахівці в тих областях, в яких Фонд здійснює свою діяльність: громадянське суспільство, освіта, культура, ЗМІ, державне управління, охорона здоров’я та ін. (Міжнародний).

Станом на 1990 р. не існувало жодної установи для об’єктивного аналізу та пропозицій щодо політики уряду та інших гілок влади. Потреба в такій аналітиці була очевидна. Завдяки фінансуванню Джорджа Сороса Б. Гаврилишин створив Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), який достатньо ефективно діє і до сьогодні (Гаврилишин, 2011: 219).

Про співробітництво з Леонідом Кравчуком він написав наступне: “Леонід Кравчук, який на той час був головою Верховної Ради, відвідав Світовий економічний форум у Давосі у січні 1991 р. Це було щорічне зібрання, яке тривало тиждень і на яке у той час збиралися 1500 лідерів у сфері політики й бізнесу з усього світу для аналізу становища у світі та обговорення майбутніх напрямів розвитку. Як уже згадувалося, симпозіум був ініційований 1971 р. Міжнародним інститутом менеджменту в Женеві для святкування 25-ї річниці його заснування. Відвідавши симпозіум, Леонід Макарович приїхав до нас у Женеві на вечерю. Після вечері він запропонував Богдану Гаврилишину стати його радником. “Я подумав хвилинку й відповів йому, що не вважаю, що це гарна думка. Він спитав – чи це через те, що я не хочу бути радником комуніста, що я боюся, що подумають люди? Я відповів, що це він може опинитись у хиткому становищі в очах керівників комуністичної партії, якщо людина, відома як націоналіст і патріот України, стане його радником. Натомість я запропонував створити групу радників, так звану Консультативно-дорадчу раду в складі відомих осіб з різних країн, які б надавали консультації Верховній Раді, де представлено різні політичні течії, а не тільки її голові. Леонід Макарович одразу погодився. Я склав документ з можливим колом обов’язків ради та принципами її роботи” (Гаврилишин, 2011: 221). 12 березня 1991 р. Президія Верховної Ради ухвалила рішення про офіційне створення Консультативної ради. Богдана Гаврилишина було обрано її співголовою (ЦДАГО. Ф. 334. Оп. 1. Спр. 2: 15–16).

Богдан Гаврилишин належить до тих небагатьох постатей української еміграції та діаспори, які повернулися в Україну, працюючи на її благо. Будучи директором Центру навчання менеджменту у Женеві, він починає співпрацю із Державним комітетом з питань науки і техніки СРСР. Завдяки цьому відвідує кілька разів Радянський Союз, зумівши зустрітись навіть із родичами в рідному селі. Отриманий досвід допоміг йому сформуванню чіткішого уявлення про Країну Рад, ще більше переконавшись в її неефективності та майбутньому розпаді. Під час візиту 1988 р. він почав налагоджувати глибші контакти

в Україні, твердо маючи намір присвятити своє подальше життя її розбудові. Відчуваючи наближення незалежності України, розгортає активну діяльність. В результаті Богдан Гаврилишин поступово набуває авторитет на Батьківщині, стає радником Леоніда Кравчука, створює ряд інституцій, що сприяли розвитку демократії та громадянського суспільства в Україні.

Література:

- Віднянський, 2014 – *Віднянський С.В.* Гаврилишин Богдан Дмитрович // Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 5. Біографічна частина: А-М / Відп. ред. М. М. Варварцев. Київ: Інститут історії України НАН України, 2014. С. 88-89.
- Гаврилишин, 2009 – *Гаврилишин Б.Д.* До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доп. Римському Клубові. Вид. 3-тє, допов. Київ: Пульсари, 2009. 248 с.
- Гаврилишин, 2011 – *Гаврилишин Б.Д.* Залишаюсь українцем: спогади. Київ: Пульсари, 2011. 288 с.
- Гаврилишин, 2007 – *Гаврилишин Б.Д.* Україна: 20 минутих і 20 майбутніх років державотворення // Той, хто відродив Могилянку: зб. до 60-ліття В'ячеслава Брюховецького. Київ: Києво-Могилянська академія, 2007. С. 245–257.
- Гаврилишин, Гаврилишин, 2004 – *Гаврилишин Т.Ю., Гаврилишин В.П.* Коропець. Історія і спогади. Тернопіль: Воля, 2004. 240 с.
- Гаврилишин, Дзюба, 1995 – *Гаврилишин Б., Дзюба І.* Діалог. Київ: Вид. Укр. Всесвіт. Координац. Ради та Респ. асоц. українознавців, 1995. 159 с.
- Геращенко, 2019 – *Геращенко О.Л.* Економіка XXI: країни, підприємства, людини. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Фоліо, 2019. 313 с.
- Голянич, 2017 – *Голянич М.Ю.* Футурологія. Філософія майбуття: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. 540 с.
- Міжнародний – Міжнародний фонд “Відродження”. URL: <http://oneu.edu.ua/pages/viddili-i-sluzhbi/miznarod/fondi/fondi-15/>
- Пуаеттон, 2019 – *Пуаеттон В.* Невтомний мандрівник Богдан Гаврилишин: біогр. / пер. з франц. І. Відлер. Київ: Славутич-Дельфін, 2015. – 144 с.
- ЦДАГО України – Центральний державний архів громадських об'єднань України.

References:

- Vidnianskyi, 2014 – *Vidnianskyi S.V.* Havrylyshyn Bohdan Dmytrovych [Havrylyshyn Bohdan Dmytrovych] // *Ukraine v mizhnarodnykh vidnosynakh. Entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk. Vypusk 5. Biografichna chastyna: A-M / Vidp. red. M. M. Varvartsev.* Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2014. pp. 88-89. [in Ukrainian].
- Havrylyshyn, 2009 – *Havrylyshyn B.D.* Do efektyvnykh suspilstv: Dorohovkazy v maibutnie: dop. Rymському Klubovi [Towards More Effective Societies: Road Maps to the Future]. Vyd. 3-tie, dopov. Kyiv: Pulsary, 2009. 248 s. [in Ukrainian].
- Havrylyshyn, 2011 – *Havrylyshyn B.D.* Zalyshaius ukraintsem: spohady [Remain Ukrainian: memories]. Kyiv: Pulsary, 2011. 288 s. [in Ukrainian].
- Havrylyshyn, 2007 – *Havrylyshyn B.D.* Ukraina: 20 mynulykh i 20 maibutnykh rokiv derzhavotvorennia [Ukraine: 20 past and 20 future years of state formation] // *Toi, khoto vidrodiv Mohylianku: zb. do 60-littia Viacheslava Briukhovetskoho.* Kyiv: Kyievo-Mohylianska akademiia, 2007. S. 245–257. [in Ukrainian].
- Havrylyshyn, Havrylyshyn, 2004 – *Havrylyshyn T.I., Havrylyshyn V.P.* Koropets. Istoriia i spohady [Koropets. History and memories]. Ternopil: Volia, 2004. 240 s. [in Ukrainian].
- Havrylyshyn, Dzyuba, 1995 – *Havrylyshyn B., Dzyuba I.* Dialoh [Dialogue]. Kyiv: Vyd. Ukr. Vsesvit. Koordynats. Rady ta Resp. asots. ukrainoznavtsiv, 1995. 159 s. [in Ukrainian].
- Herashchenko, 2019 – *Herashchenko O.L.* Ekonomika XXI: krainy, pidpriemstva, liudyny [Economy XXI: countries, enterprises, people]. 2-he vyd., pererob. i dopov. Kharkiv: Folio, 2019. 313 s. [in Ukrainian].
- Holianych, 2017 – *Holianych M.I.* Futurolohiiia. Filosofiia maibuttia [Futurology. The philosophy of the future]: monohrafiia. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 2017. 540 s. [in Ukrainian].
- Mizhnarodnyi – Mizhnarodnyi fond “Vidrodzhennia” International Foundation “Renaissance” URL: <http://oneu.edu.ua/pages/viddili-i-sluzhbi/miznarod/fondi/fondi-15/> [in Ukrainian].
- Puaetton, 2019 – *Puaetton V.* Nevtomnyi mandrivnyk Bohdan Havrylyshyn [Tireless traveler Bohdan Havrylyshyn]: biohr. / per. z frants. I. Vidler. Kyiv: Slavutykh-Delfin, 2015. – 144 s. [in Ukrainian].
- TsDAHO Ukrainy – Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy [Central State Archive of Public Associations of Ukraine] [in Ukrainian].